

Η αναπηρία στην κοινωνία και στο σχολείο
Αντώνης Ρέλλας σκηνοθέτης - πολίτης με αναπηρία

Παναγιώτου Μαρία *Τσιανίκα Βασιλική* *Συμεωνίδου Σιμώνη*
Πανεπιστήμιο Κύπρου *Πανεπιστήμιο Κύπρου* *Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Περίληψη

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η παρουσίαση συνεντεύξεων και μέρους του έργου του Αντώνη Ρέλλα, ο οποίος αυτοχαρακτηρίζεται ως ‘σκηνοθέτης-πολίτης με αναπηρία’. Γίνεται κριτική ανάλυση του υλικού σύμφωνα με τα μοντέλα αναπηρίας και στη συνέχεια σύνδεση με το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου. Μέσα στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, προτείνουμε δραστηριότητες, οι οποίες θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στη διδακτική πράξη με στόχο την κατάρριψη των στερεοτύπων που αφορούν τα άτομα με αναπηρία και την κατασκευή της αντίληψης ότι η αναπηρία δεν είναι μόνο ένα ιδιαίτερο ατομικό χαρακτηριστικό, αλλά θα πρέπει να εξετάζεται μέσα στο γενικότερο κοινωνικό της πλαίσιο.

Εισαγωγή

Η αναπηρία είναι μια κατηγορία πάρα πολύ ιδιαίτερη και ρευστή, καθώς οποιοσδήποτε που σήμερα θεωρείται «φυσιολογικός» θα μπορούσε αύριο να είναι ο ίδιος ή κάποιος από το πολύ κοντινό του περιβάλλον, άτομο με αναπηρία (Oliver, 1990). Είναι αυτονόητο ότι υπάρχει η βιολογική όψη της αναπηρίας την οποία κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει, ως μέρος της πολυμορφίας της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο τρόπος όμως με τον οποίο καθένας από μας αντιλαμβάνεται την αναπηρία, διαφέρει. Διαφορετικές απόψεις σημαίνει και διαφορετικές συμπεριφορές, προσεγγίσεις και πολιτικές. Οι πρώτες αναφορές για την αναπηρία είχαν ως βάση τα θρησκευτικά συστήματα (θεία τιμωρία, κατάρα, δοκιμασία) και η αντιμετώπιση της ήταν η ελεημοσύνη, η αποδοχή της ως θεόσταλη ή η αποπομπή αυτών των ατόμων.

Στη συνέχεια βέβαια έγινε αντικείμενο μελέτης με αποτέλεσμα την ανάπτυξη του επιστημονικού κλάδου των Σπουδών περί Αναπηρίας. Θεωρητικοί, ερευνητές και ακτιβιστές προσπαθούν έχουν κατά καιρούς προσεγγίσει το θέμα από διαφορετικές οπτικές γωνίες που άλλοτε συμπληρώνουν η μία την άλλη και άλλοτε βρίσκονται σε αντίθεση. Μέχρι τη δεκαετία του 1980 κυρίαρχο μοντέλο στο χώρο της αναπηρίας ήταν το ατομικό/ιατρικό το οποίο κατανοείται μέσα από τη διάσταση της βιολογίας και επομένως το άτομο με αναπηρία θεωρείται ότι έχει ανάγκη από ιατρική αντιμετώπιση, η οποία μπορεί να παρασχεθεί μόνο από τους ειδικούς.

«Στα πλαίσιά του επιδιώκεται η θεραπεία ή η διαχείριση της αναπηρίας, η οποία περιστρέφεται γύρω από τον προσδιορισμό της βλάβης, τον έλεγχο και τη μεταστροφή της πορείας της. Κατά συνέπεια, μια συμπάσχουσα και δίκαιη κοινωνία οφείλει να επενδύει στις υπηρεσίες της υγείας σε μια προσπάθεια να αντιμετωπιστεί ιατρικά η αναπηρία, να αποκατασταθεί ή να βελτιωθεί η δυσλειτουργία που προκαλεί η βλάβη, ώστε τα ανάπηρα άτομα να ζήσουν μια πιο «κανονική» ζωή. Τα ιατρικά επαγγέλματα έχουν κεντρικό ρόλο στο ιατρικό μοντέλο αναπηρίας οφείλονται στις φυσικές δυσλειτουργίες τους, δηλαδή στην ίδια την αναπηρία τους. Κύρια αιτία της αναπηρίας, σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, είναι το βιολογικό σώμα» (Καραγιάννη και Ζώνιου-Σιδέρη, 2006: 223).

Το ιατρικό μοντέλο αντιμετωπίζει τα άτομα με αναπηρίες ως μία ειδική κατηγορία ασθενών, οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες εξαιτίας των δικών τους ατομικών λειτουργικών περιορισμών. Το μόνο που μπορεί η κοινωνία να τους προσφέρει είναι οίκτο, ελεημοσύνη και αφού επιτελέσει το φιλανθρωπικό της καθήκον, αφήνεται στους ειδικούς να τους κάνουν να φαίνονται όσο το δυνατόν πιο «κανονικοί», σαν να είναι μη ανάπηροι.

Τα ίδια τα άτομα με αναπηρία τις τελευταίες δεκαετίες, βοήθησαν στην ανάπτυξη ενός διαφορετικού μοντέλου σκέψης, γνωστού ως κοινωνικό μοντέλο. Ένας από τους πρωτεργάτες του κοινωνικού μοντέλου ήταν και ο Oliver ο οποίος κατανοεί την αναπηρία ως κοινωνική κατασκευή. Τα προβλήματα όπως αναφέρει ο Oliver (1996), προέρχονται από την κοινωνική καταπίεση, γεγονός το οποίο απαιτεί την αλλαγή των αντιλήψεων του κοινωνικού συνόλου το οποίο αντιμετωπίζει την αναπηρία ως «προσωπική τραγωδία». Με άλλα λόγια, η αναπηρία δε θεωρείται ως ιδιαίτερο ατομικό χαρακτηριστικό, αλλά ως περιορισμός που επιβάλλεται από την κοινωνία, η οποία είναι ουσιαστικά εκείνη που καθιστά ανάπηρους τους ανθρώπους, αποκλείοντάς τους από το δικαίωμα της πλήρους συμμετοχής τους στο κοινωνικο-πολιτισμικό γίγνεσθαι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων αποκλεισμών αποτελεί το σύνολο των εμποδίων που τίθενται από την πλειοψηφούσα ομάδα των «φυσιολογικών» κατά την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία. Τα άτομα με αναπηρία, σύμφωνα με το κοινωνικό μοντέλο, συνιστούν μια κοινωνικά, πολιτισμικά και εκπαιδευτικά περιθωριοποιημένη ομάδα τού κοινωνικού συνόλου, λόγω των πρακτικών, των ιδεολογιών και πολιτικών που αυτό επιβάλλει.

Το κοινωνικό μοντέλο διαχωρίζει τη «βλάβη» (impairment) από τη «αναπηρία» (disability). Συγκεκριμένα, η πρώτη έννοια αναφέρεται σε κάποιου είδους δυσλειτουργία, ενώ η δεύτερη στον περιορισμό που η δυσλειτουργία αυτή προκαλεί στη ζωή των ατόμων που τη φέρουν, επειδή η εκάστοτε κοινωνική οργάνωση δεν έχει λάβει καθόλου ή έχει λάβει ελάχιστη μέριμνα για τα άτομα αυτά, με αποτέλεσμα να τα αποκλείει από τις δραστηριότητές της. Κατά το κοινωνικό μοντέλο, οι ανάπηροι δεν αξιοποιούν όλες τις δυνατότητές τους εξαιτίας του καταπιεστικού αντίκτυπου μιας μη ανάπηρης κοινωνίας, η οποία λειτουργεί με τους όρους του καπιταλισμού όπου μια ισχυρή ηγεμονεύουσα τάξη κυριαρχεί, μεταξύ άλλων και επί των ανίσχυρων αναπήρων. Έτσι, η ευθύνη της αλλαγής τοποθετείται μάλλον στην κοινωνία παρά στα ανάπηρα άτομα. Τα άτομα με αναπηρίες παύουν να αποτελούν το αντικείμενο της επέμβασης και επανατοποθετούνται ως υποκείμενα στη δική τους ζωή (Watson, 2004).

Οι βιολογικές και κοινωνικές ταυτότητες και το αν και κατά πόσο αυτές είναι εγγενείς, αποτέλεσμα καταπίεσης ή απλώς αποδεκτές, είναι μεγάλο κεφάλαιο στις Σπουδές περί Αναπηρίας και ειδικά στη φεμινιστική προσέγγιση της αναπηρίας. Σύμφωνα με τη φεμινιστική προσέγγιση, οι άνθρωποι με διαφορετικούς τύπους αναπηρίας και διαφορετικά περιβάλλοντα μπορούν να έχουν διαφορετικά βιώματα της αναπηρίας (Thomas, 1999). Σύμφωνα με τη φεμινιστική προσέγγιση της αναπηρίας, οι προσωπικές εμπειρίες της αναπηρίας μεταφέρονται στον πολιτικό αγώνα των ατόμων με αναπηρίες (Thomas, 1999) καθώς τα βιώματα αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ισχυρό όπλο για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους.

Ο Finkelstein (1980) σε μια υλιστική προσέγγιση της αναπηρίας, υποστηρίζει ότι η βιομηχανοποίηση υπήρξε η αιτία απομάκρυνσης από την παραγωγική διαδικασία των ατόμων με αναπηρία και αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον κοινωνικό αποκλεισμό τους. Ο Oliver (1990) τονίζει τη σημασία των οικονομικών σχέσεων στη δημιουργία της αναπηρίας, εξ' αιτίας της μεγάλης αξίας που δίνει η σύγχρονη κοινωνία στην εργασία για το κύρος του ατόμου. Η Erevelles (1996) προτείνει και αυτή μια θεώρηση της αναπηρίας σύμφωνα με την οποία ο Μαρξισμός, μέσω του ιστορικού υλισμού, απαντά στο ερώτημα γιατί δημιουργήθηκε η ιδεολογία της αναπηρίας στην κοινωνία μας. Ο ιστορικός υλισμός, αναζητά να αποκαλύψει τις συγκεκριμένες υλικές συνθήκες που παράγουν τις συμπεριφορές απέναντι στα άτομα με αναπηρία. Έτσι, τοποθετεί στο κέντρο της ερμηνείας του την ιδέα της εργασίας, ως το θεμέλιο της κοινωνίας και ένα σημαντικό στοιχείο στην κοινωνική παραγωγή της ζωής. (Erevelles, 1996).

Σύμφωνα με τη φεμινιστική προσέγγιση της αναπηρίας, η γυναίκα με αναπηρία καλείται καθημερινά να δίνει μια διπλή μάχη ενάντια σε αποκλεισμούς και διακρίσεις και λόγω φύλου και λόγω της αναπηρίας (Morris, 1991; Thomas, 1999). Τα στερεότυπα του φύλου από κοινού με τα στερεότυπα της αναπηρίας, δημιουργούν ανυπερβλήτα εμπόδια για την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους. Οι γυναίκες με αναπηρία θεωρούνται συχνά ακατάλληλες για μητέρες ή σύζυγοι, υφίστανται διακρίσεις στον τομέα της απασχόλησης, άρα έχουν και λιγότερες πιθανότητες να είναι οικονομικά ανεξάρτητες, υπο-εκπροσωπούνται στα κέντρα λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα (Morris, 1991). Το κοινό στοιχείο ανάμεσα στις μορφές προκατάληψης σε σχέση με την κοινωνική τάξη, τη φυλή, την ηλικία, το φύλο και τη σεξουαλικότητα είναι ότι τοποθετούν τους πολίτες και στην περίπτωση αυτή τις γυναίκες, σε μια ιεραρχία δύναμης και κύρους. Όσο πιο χαμηλά τοποθετούνται στην κοινωνική ιεραρχία τόσο λιγότερη αυτονομία αποκτούν στη ζωή τους, υπόκεινται σε μεγαλύτερο έλεγχο και αντιμετωπίζονται με λιγότερο σεβασμό. Αντιμέτωπη με το φάσμα της απόρριψης και της μη αναγνώρισης της προσωπικότητάς της αδυνατούν να ολοκληρωθούν ως γυναίκες και ως άνθρωποι (Βοζίκη, 2011).

Η μεταμοντερνιστική προσέγγιση της αναπηρίας προσθέτει τους παράγοντες της ιστορίας, της κουλτούρας και της γλώσσας στην προσπάθεια για την κατανόηση των θεμάτων της αναπηρίας. Η αποκάλυψη της μίας και μοναδικής αλήθειας δεν είναι ο στόχος των μεταμοντερνιστικών θεωριών. Η κατανόηση της ζωής με αναπηρία μέσα από πολύπλευρες οπτικές και εναλλακτικούς τρόπους σκέψης, μέσα από ιστορικές διαδρομές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, και ατομικά χαρακτηριστικά (φύλο, φυλή, κοινωνική τάξη κτλ.) μπορούν να συμβάλουν στην αποδόμηση των στερεοτύπων για την αναπηρία και στην καλύτερη κατανόησή της. Σύμφωνα με την Corker στον Watson (2004), εκείνο που χρειάζεται είναι μια προσέγγιση θεμελιωμένη σε στρατηγικές του λόγου. Αυτή η προσέγγιση θα ανοίξει τον πολιτικό λόγο σε ζητήματα γλώσσας και διαφορετικότητας και της σχέσης τους με την άνιση κατανομή της γνώσης. Θα επιτρέψει την πλήρη διερεύνηση του κοινωνικού παράγοντα και του ζητήματος των στάσεων και της γλώσσας της προκατάληψης. Η αναπηρία πρέπει να ειδωθεί ως η σχέση μεταξύ βλάβης και καταπίεσης. Η ιδέα της καταπίεσης ως «καθολικότητα» απορρίπτεται από τους υπερασπιστές του μεταμοντερνισμού επειδή οι ανάπηροι δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα. Αυτή η ανάλυση επιτρέπει επίσης, την αναγνώριση και άλλων ειδών καταπίεσης, που στην περίπτωση της αποκλειστικής εστίασης στο ζήτημα της αναπηρίας περιθωριοποιούνται,

αποκρύπτονται ή καταστέλλονται. Έτσι, μπορούν να αναδυθούν και οι διαφοροποιήσεις των εμπειριών ανάλογα με το φύλο, την εθνότητα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ηλικία. Προτείνεται συνεπώς ένας πλουραλισμός θεμελιωμένος στις εμπειρίες των ατόμων με αναπηρίες, που θα παρέχει τη δυνατότητα υπέρβασης των ορίων και θα ενθαρρύνει την πολιτική της αναπηρίας ως ένα δημοκρατικό κίνημα (Watson, 2004).

Οι Hughes and Paterson (1997), επιχειρηματολογούν υπέρ της κοινωνιολογίας του σώματος. Ενώ το κοινωνικό μοντέλο απορρίπτει την καθεαυτό συζήτηση για το σώμα, η κοινωνιολογία του σώματος αντικαθιστά το σώμα υπό την ιδιότητα της βιολογίας κι έτσι ανοίγει τον ορίζοντα για την κοινωνιολογική διερεύνηση της υλικής υπόστασης. Ο διαχωρισμός αναπηρίας/βλάβης που προτείνει το κοινωνικό μοντέλο, αποϊατρικοποιεί την αναπηρία, όμως ταυτόχρονα αφήνει το φθαρμένο σώμα στην αποκλειστική δικαιοδοσία της ιατρικής ερμηνείας (Shakespeare and Watson, 2001). Η κοινωνιολογία του σώματος προσπαθεί να αμφισβητήσει το βιοϊατρικό μονοπώλιο του σώματος, σε αντίθεση με το κοινωνικό μοντέλο αναπηρίας που το αποδέχεται.

Οι Σπουδές περί Αναπηρίας προσφέρουν πλούσιο υλικό για την κατανόηση διαφορετικών φαινομένων που σχετίζονται με την αναπηρία. Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η κατανόηση της ζωής και του έργου του Αντώνη Ρέλλα, ο οποίος αυτοχαρακτηρίζεται ως 'σκηνοθέτης-πολίτης με αναπηρία'.

Μεθοδολογία

Η εργασία εστιάστηκε στη θεωρητική τοποθέτηση και το σκηνοθετικό έργο του Αντώνη Ρέλλα. Η συλλογή υλικού περιελάμβανε τη συλλογή πληροφοριών για τη ζωή και το έργο του όπως ντοκιμαντέρ τα οποία έχει σκηνοθετήσει, συνεντεύξεις που έχει παραχωρήσει και κείμενα που έχει γράψει ο ίδιος. Για το σκοπό αυτό έγινε επισταμένη έρευνα στο διαδίκτυο και επιδιώχθηκε η επικοινωνία με τον ίδιο, αρχικά διαδικτυακά μέσω ιστοτόπου κοινωνικής δικτύωσης και στη συνέχεια τηλεφωνικά. Το υλικό και οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν οργανώθηκαν και αναλύθηκαν κριτικά, σύμφωνα με τις θεωρητικές αρχές των Σπουδών περί Αναπηρίας. Στη συνέχεια επιχειρήθηκε η σύνδεση του υλικού με την εκπαιδευτική πρακτική και τα νέα αναλυτικά προγράμματα της Κύπρου.

Το προφίλ του Αντώνη Ρέλλα

Ο Αντώνης Ρέλλας γεννήθηκε το 1971 στην Αθήνα. Είναι απόφοιτος Τεχνολογικού Επαγγελματικού Εκπαιδευτηρίου πληροφορικής, με την ειδικότητα του προγραμματιστή-αναλυτή και της Σχολής Κινηματογράφου Λυκούργου Σταυράκου με το δίπλωμα της σκηνοθεσίας. Το 1993 μετά από τροχαίο ατύχημα έχασε το αριστερό του πόδι και την ικανότητα κίνησης του αριστερού χεριού. Από το 1990 μέχρι σήμερα δημιούργησε μια ταινία μικρού μήκους «Το καρφί» (1992) και τα ντοκιμαντέρ «Είμαι ζωντανός» (1997), «Αιγαίου κύματα» (2005) και «Καλλίστη θύρα» (2006). Επίσης πολλές δημιουργίες του έχουν προβληθεί στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, μουσικά video, πειραματικά video, ψηφιακά εικαστικά για χρήση σε θεατρικές και μουσικές παραστάσεις. Διετέλεσε μέλος στο διοικητικό συμβούλιο του Πανελλαδικού Συνδέσμου Παραπληγικών και Κινητικά Αναπήρων, της Ομοσπονδίας Αθλητών με Αναπηρία και του αθλητικού συλλόγου Σπάρτακος. Είναι σύμβουλος κοινωνικής πολιτικής του Δήμου Χαλανδρίου. Συμμετείχε ενεργά στη δημιουργία και προώθηση του διεθνούς φεστιβάλ Emotion Pictures ως σκηνοθέτης και ειδικός σύμβουλος.

Οι απόψεις του Αντώνη Ρέλλα υπό το πρίσμα των Σπουδών περί Αναπηρίας

Η ανάλυση των συνεντεύξεων και του έργου του Αντώνη Ρέλλα, έδειξε ότι πολλές από τις απόψεις και ενέργειές του εμπίπτουν στο θεωρητικό πλαίσιο των Σπουδών περί Αναπηρίας.

Αντώνης Ρέλλας και κοινωνικό μοντέλο

Ο Ρέλλας κατανοεί την αναπηρία ως κατεξοχήν κοινωνικό – πολιτικό ζήτημα και συμφωνεί με τον Oliver (1990). Θεωρεί ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία καταπατούνται καθημερινά από την εξουσία, τη διοίκηση αλλά και από τις στάσεις και συμπεριφορές πολιτών που αντιδρούν υποτιμητικά και ρατσιστικά σε μικρογεγονότα της καθημερινότητας.

«Έφτασε η στιγμή να χειραφετηθούμε, με έπαθλο την ίδια τη ζωή μας. Μας υπονομεύουν το δικαίωμα σε αυτή καθεαυτή την επιβίωση. Μας στερούν το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια. Μας θέλουν δουλοπρεπείς, υποτελείς και άφωνους, να αποδεχόμαστε σεμνά και ταπεινά την σταδιακή απάλειψη και των πλέον αυτονόητων δικαιωματικών παροχών...» (συνέντευξη Αντώνη Ρέλλα, δημοσιεύθηκε από άγνωστο συγγραφέα, 6 Ιουνίου 2011)

Θεωρεί επίσης ότι υπάρχει μια υποκρισία στην κοινωνία και ένας λόγος που εκφράζει αξίες και πολιτισμικούς κανόνες που αντιμετωπίζουν την αναπηρία υποτιμητικά ενώ την ίδια στιγμή υποτίθεται ότι οι επίσημοι φορείς αγωνίζονται για την άρση των διακρίσεων, για μια πιο δίκαιη κατανομή ρόλων. Θεωρεί ότι τα μέσα ενημέρωσης αναπαράγουν τις επικρατούσες αρνητικές αντιλήψεις, τα στερεότυπα που στιγματίζουν και αποκλείουν.

«Τα κοινωνικά μηνύματα που έχουν ως φερόμενο στόχο την ευαισθητοποίηση της λεγόμενης κοινής γνώμης σε θέματα δικαιωμάτων των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, είναι στην πλειοψηφία τους αναποτελεσματικά. Είναι διαποτισμένα από την ίδια ενοχή που υποτίθεται ότι θέλουν να ξεριζώσουν. Αρνούνται επί της ουσίας να καταγγείλουν αυτό που υποτίθεται ότι καταγγέλλουν. Είναι επαναλαμβανόμενα, προβλέψιμα και συνεπώς αδιάφορα, εντέλει αναπαράγουν τα στερεότυπα που υποτίθεται ότι επιδιώκουν να τερματίσουν.... Το ντοκιμαντέρ, οι πρωταγωνιστές του, εγώ ο ίδιος χρησιμοποιηθήκαμε ως άλλοθι της κυρίαρχης λογικής και των εκφραστών της που υποτίθεται καταγγέλλαμε» (συνέντευξη Αντώνη Ρέλλα, δημοσιεύθηκε από άγνωστο συγγραφέα, 10 Ιουνίου 2010)

Ο Αντώνης Ρέλλας αναφέρεται κατ' επανάληψη και με έντονο ύφος στο 'μύθο' περί προσωπικής τραγωδίας και δυστυχίας. Η αναπηρία θεωρεί ότι προβάλλεται συνήθως ως μια ατυχής προσωπική τραγωδία για το άτομο, η οποία το καθιστά παθητικό δέκτη καταδικασμένο να εξαρτάται από τους άλλους. Τα άτομα χωρίς αναπηρίες αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία απαξιοτικά, με συμπόνια, οίκτο και φόβο.

«... Γιατί, κακά τα ψέματα, τις περισσότερες φορές, όταν παρουσιάζονται θέματα αναπηρίας από τη μικρή οθόνη είναι τουλάχιστον προσβλητικά και αναπαραγάγουν έναν και μόνο μύθο, το

μύθο της αναπηρικής δυστυχίας... Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα δακρύβρεχτα ρεπορτάζ που παρουσιάζουν ένα καθηλωμένο σε αναπηρικό αμαξίδιο (ενώ στην πραγματικά θα ήταν καθηλωμένος αν δεν το χρησιμοποιούσε) που η μοίρα του έπαιξε ένα τραγικό παιχνίδι... εστιάζοντας στο δάκρυ του με υπόκρουση μουσικής για κλάματα» (άποψη του Αντώνη Ρέλλα, δημοσιεύθηκε από άγνωστο συγγραφέα, 8 Ιουνίου 2007)

Η αντίληψη αυτή, διαφαίνεται και στην περίληψη του Ντοκιμαντέρ του Αντώνη Ρέλλα με τίτλο «Αιγαίου Κύματα»

«Το ντοκιμαντέρ έχει ως θέμα τον κολυμβητικό διάπλου του Αιγαίου που πραγματοποιήσαν με επιτυχία πέντε παραολυμπιακοί αθλητές και δύο αρτιμελείς συναθλητές τους έναν χρόνο πριν από τους παραολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας. Στόχος της ταινίας είναι η κατάρριψη του ρατσιστικού μύθου που 'θέλει' τον άνθρωπο με αναπηρία εξ' ορισμού δυστυχή» (άγνωστος συγγραφέας, 24 Μαΐου 2006)

Ο ίδιος ο Αντώνης Ρέλλας αναφέρει σχετικά με το ντοκιμαντέρ:

«Είχα νιώσει εκείνη την εποχή μια έντονη απέχθεια για χειροκροτήματα, βραβεύσεις και επιφωνήματα θαυμασμού. Βίωνα επί χρόνια συνεχόμενα την ίδια εμπειρία, αντίκριζα επί χρόνια συνεχόμενα την ίδια εικόνα. Η ελληνική σημαία αγέρωχη να κυματίζει σε χάρτινη ή υφασμάτινη έκδοση, υπό το στοργικό κτητικό βλέμμα κάθε είδους επισήμων και αρμοδίων. Από κάτω της να παρελαύνουν πρωταθλητές με αναπηρία, προσφέροντας άθελά τους άλλοθι στους στοργικούς επίσημους. Περήφανα χαμόγελα της στιγμής ηρώων της στιγμής, να κρύβουν την βαθιά καταπίεση και οργή, από τα εμπόδια και τον εξαναγκασμό σε υποτελή διαβίωση μιας ολόκληρης ζωής...» (συνέντευξη Αντώνη Ρέλλα, δημοσιεύθηκε από άγνωστο συγγραφέα, 31 Ιανουαρίου 2010)

Είναι φανερό η επίδραση που έχει ασκήσει στον Αντώνη Ρέλλα η προσέγγιση του κοινωνικού μοντέλου, η ταύτισή του με τις θεωρίες των εκπροσώπων του. Απορρίπτει το «νεκρό χέρι» της ελεημοσύνης, το οποίο και ο Mike Oliver απεχθάνεται, αφού θεωρεί ότι η φιλανθρωπία καταπιέζει και αποκλείει τα άτομα με αναπηρία (Oliver, 1990). Πιστεύει ότι τα άτομα με αναπηρία έρχονται πλέον αντιμέτωπα με τους πολιτικούς και τους αρμόδιους που τους προσφέρουν ελάχιστη ανακούφιση και υποστήριξη αλλά έντονη καθοδήγηση και έλεγχο καθώς αυτοί ενδιαφέρονται μόνο για την καριέρα τους και την προσωπική τους προβολή μέσα από ένα φιλανθρωπικό πατερναλισμό. Μιλά για κοινωνικές εκδηλώσεις που χαρακτηρίζονται από μια συγκεκριμένη πολιτική που περιλαμβάνει την ανάμειξη της ελεημοσύνης και του διαχωρισμού.

Ο Ρέλλας δεν φαίνεται να πιστεύει ότι αυτό είναι πρόβλημα που χαρακτηρίζει την εποχή μας. Γνωρίζει ότι οι αντιλήψεις αυτές έχουν πολύ βαθιές ρίζες του και έχουν απλωθεί σε όλα τα επίπεδα. Για το λόγο αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολο να αλλάξουν οι κοινωνικές στάσεις με τέτοιο τρόπο ώστε τα άτομα με αναπηρία να μην στιγματίζονται και περιθωριοποιούνται. Ακόμη και η τέχνη, η ζωγραφική, η

λογοτεχνία, ο κινηματογράφος, αναπαράγουν το ρατσιστικό μύθο περί «τεράτων και αναπηρίας» και παραπληροφορούν.

«Δυστυχώς, τα στερεότυπα αυτά είναι βαθειά ριζωμένα και οι προκαταλήψεις για την αναπηρία δεν έχουν φυσικά αφετηρία τα σύγχρονα δελτία ειδήσεων. Η ευθύνη ανήκει στη λογοτεχνία και στον κινηματογράφο που δημιούργησαν μια στρεβλή εικόνα του ανθρώπου με αναπηρία. Τα παραδείγματα πολλά: Από τον Moby dick με τον κακό ακρωτηριασμένο καπετάνιο έως τον ζητιάνο του Καρκαβίτσα, η τέχνη έχει, τις περισσότερες φορές, καταγράψει την αναπηρία με αρνητική διάσταση» (συνέντευξη Αντώνη Ρέλλα, στη Ζαχαρή, 8 Ιουνίου 2007)

«Γιατί η τέχνη για τους περισσότερους από εμάς αποτελεί μονοδιάστατα μια έκφραση του ωραίου, του ιδανικού» (Ρέλλας, 26 Νοεμβρίου 2010)

Ασχολείται με τη δημιουργία ντοκιμαντέρ γιατί πιστεύει ότι μέσω της τέχνης μπορεί να προβάλλει το όραμα για μια δίκαιη κοινωνία, που θα δεχτεί τα άτομα με αναπηρία ως ισότιμους πολίτες όχι ως άτομα με ειδικές ανάγκες, ούτε υπεραθλητές αλλά θα βλέπει τον άνθρωπο πίσω από την ταμπέλα του «ανάπηρου».

«Η απομυθοποίηση μέσα από την τέχνη του ντοκιμαντέρ μπορεί να παρακινήσει τον θεατή να συμμετέχει σε αυτήν την ανθρώπινη εμπειρία και να του αποκαλύψει αυτό που υπάρχει πίσω από αυτό που φαίνεται... εξαιρετικό δείγμα ντοκιμαντέρ που εστιάζουν στα θέματα αναπηρίας, βάζοντας τα στην πραγματική τους διάσταση» (συνέντευξη Ρέλλα, στην Παυλάκη, 25 Ιουλίου 2007)

Τέλος, φαίνεται να έχει ξεκάθαρη θέση σχετικά με τα ζητήματα ταυτότητας καθώς συνεχώς αναφέρεται στο άτομό του ως 'Αντώνης Ρέλλας, Σκηνοθέτης-Πολίτης με αναπηρία'.

Αντώνης Ρέλλας και φεμινιστική προσέγγιση της αναπηρίας

Τα προσωπικά βιώματά του, όπως παραδέχεται και ο ίδιος καταγράφονται στις ταινίες του, αν και αυτό δεν ήταν αυτοσκοπός του. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Δεν έχω καταγράψει προσωπικά στοιχεία ... αλήθεια όμως βλέποντας την ταινία αποφορτισμένος τώρα νομίζω ότι έχει πολλά από τα προσωπικά μου βιώματα όμως είναι κάτι που το έκανα αυθόρμητα, ίσως να λειτούργησα υποσυνείδητα» (συνέντευξη Αντώνη Ρέλλα, στη Ζαχαρή, 8 Ιουνίου 2007)

Η επέκταση των φεμινιστικών θεωριών στην αναπηρία δίνουν τη δυνατότητα να ξαναπαρουσιαστεί η βλάβη απαλλαγμένη από τα αισθητικά ιδεώδη για το σώμα και να επανασυγκροτηθεί η αναπηρία με όρους περηφάνιας και θετικότητας. Στο παρακάτω απόσπασμα συνέντευξης, φαίνεται η ιδέα που έχει ο ίδιος για την «τελειότητα» του ανθρώπινου σώματος.

«...Η διαφορετικότητα, η συνείδηση του ανθρώπινου ελλείμματος ως αυτονόητου κωδικού αλήθειας – έρωτα – συνύπαρξης, είναι η βαθύτερη

ουσία της ανθρώπινης σκέψης ανά τους αιώνες. Ο άνθρωπος δεν είναι τέλειος, ούτε η αξίωση και επιβολή της τελειότητας είναι ο επί της γης προορισμός του» (Ρέλλας, 26 Νοεμβρίου 2010)

Το σκεπτικό του Αντώνη Ρέλλα όπως εκφράζεται μέσα από τις επαγγελματικές του επιλογές ανταποκρίνεται στη φεμινιστική προσέγγιση της αναπηρίας (Thomas, 1999). Το έργο του προκύπτει από τις πεποιθήσεις του ως ατόμου με επίκτητη αναπηρία και αποτυπώνει τις ζωές και τα πιστεύω του ίδιου αλλά και άλλων ατόμων με αναπηρίες.

Αντώνης Ρέλλας και μεταμοντερνιστική προσέγγιση της αναπηρίας

Η ανησυχία του μεταμοντερνισμού για το διαχωρισμό «ανάπηρα» – «μη ανάπηρα» άτομα φαίνεται και στα λόγια του Ρέλλα ο οποίος, σχολιάζει τον τρόπο με τον οποίο τα ΜΜΕ, διαχωρίζουν τα άτομα με αναπηρίες από τα άτομα χωρίς αναπηρίες.

«Θυμηθείτε αν έχετε δει ρεπορτάζ στην τηλεόραση ή έχετε διαβάσει άρθρο στην εφημερίδα που να αναφέρεται σε άνθρωπο με αναπηρία ο οποίος έχει διαπρέψει σε ένα τομέα, χωρίς η αναφορά να επικεντρωθεί στο γεγονός ότι είναι ανάπηρος και χωρίς να εκθειαστεί το κατόρθωμα του ακόμα και να ήταν ασήμαντο... Για να μη μιλήσουμε για την εμμονή των αρχισυντακτών που όταν αραιά και που παρουσιάζουν αθλητές με αναπηρία αυτό το κάνουν στα κοινωνικά θέματα και όχι στα αθλητικά !!!» (συνέντευξη Αντώνη Ρέλλα, στη Ζαχαρή, 8 Ιουνίου 2007)

Πιστεύει στη δύναμη της τηλεόρασης ως μέσο ενημέρωσης και επηρεασμού και γι' αυτό προτείνει την εκμετάλλευση της αμεσότητας και προσβασιμότητας που έχει για να εκπαιδευτεί η κοινωνία προς την σωστή κατεύθυνση.

«Μέσα από την τηλεόραση, που καλώς ή κακώς είναι το μέσο πληροφόρησης και εκπαίδευσης της μάζας, θα πρέπει να προβάλλονται προγράμματα εξειδικευμένα... τουλάχιστον, μέχρι να φτάσουμε στο επίπεδο της διευρυμένης κοινωνικής αντίληψης οπότε δεν θα τα χρειαζόμαστε...» (συνέντευξη Αντώνη Ρέλλα, στη Ζαχαρή, 8 Ιουνίου 2007)

Αντιμετωπίζει την αναπηρία ως κομμάτι της ανθρώπινης ύπαρξης απολύτως φυσιολογικό και γι αυτόν η θέα του ανάπηρου σώματος δεν θα έπρεπε ούτε να σοκάρει ούτε να προκαλεί αντιδράσεις. Θεωρεί τον άνθρωπο από τη φύση του ατελές ον και γι' αυτό προασπίζεται το δικαίωμα στη διαφορετικότητα, στην ποικιλομορφία.

«...Προσπάθεια που καταβάλλεται τα τελευταία χρόνια από τα αναπηρικά κινήματα σε όλο τον κόσμο να επικοινωνήσουν την πραγματική έννοια της αναπηρίας ως μέρος της ανθρώπινης ποικιλομορφία...» (Ρέλλας, 26 Νοεμβρίου 2010)

«Ο άνθρωπος δεν είναι τέλειος, ούτε η αξίωση και επιβολή της τελειότητας είναι ο επί της γης προορισμός του» (Ρέλλας, 26 Νοεμβρίου 2010)

Πιστεύει ότι η ατέλεια ενός ανθρώπου δεν σημαίνει ανικανότητα. Το αντίθετο, μπορεί να αποτελέσει το ερέθισμα, το κίνητρο για να υπερβεί το άτομο τα εμπόδια, να ξεπεράσει τους περιορισμούς που του παρουσιάζονται και να ανακαλύψει δυνάμεις εσωτερικές που ίσως δεν θα ερχόντουσαν στην επιφάνεια αν δεν χρειαζόταν να παλέψει γι' αυτά που για κάποιους άλλους θεωρούνται αυτονόητα.

«Προσπαθούμε να μιλήσουμε για την αγάπη, τον έρωτα, την ψυχή μας και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τα πράγματα, για τις ατέλειές μας, που πολλές φορές μπορεί να είναι το σημείο της δύναμης κάποιου ανθρώπου» (άποψη Αντώνη Ρέλλα, δημοσιεύθηκε από άγνωστο συγγραφέα, 9 Νοεμβρίου 2011)

Θεωρεί πολύ σημαντικό αυτοί που ασχολούνται με θέματα αναπηρίας να έχουν βαθιά γνώση του θέματος, να έχουν μελετήσει τις συμβάσεις και τη νομοθεσία, τα αιτήματα, τις διεκδικήσεις, την ιστορία των κινημάτων και να έχουν εμπειρία για τις διεθνείς εξελίξεις στο θέμα. Οι καλές προθέσεις δεν είναι αρκετές όταν υπάρχουν τόσο σοβαρά θέματα με πολύ σημαντικές συνέπειες για την ποιότητα ζωής, την εργασία, την εκπαίδευση την αξιοπρέπεια μεγάλης μερίδας του κοινωνικού συνόλου.

«Ο σεβασμός προς τον «άλλον» δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι διακηρυκτικός. Έχει νόημα μόνο όταν αποδεικνύεται. Το πρώτο αδιάψευστο τεκμήριο απόδειξης είναι η ανάθεση της έκφρασης του σεβασμού σε αυτούς που έχουν χρόνια βαθιά γνώση του περιεχομένου του» (άποψη Αντώνη Ρέλλα, δημοσιεύθηκε από άγνωστο συγγραφέα, 10 Νοεμβρίου 2010)

Συμπερασματικά, ο Αντώνης Ρέλλας έγινε επαναστάτης αφού βίωσε το συναίσθημα της ματαίωσης στον απόλυτο βαθμό και αγωνίζεται υπέρ των ατόμων με αναπηρία διεκδικώντας προοδευτικές αντιρατσιστικές συμμαχίες, απευθυνόμενος στην κοινωνία και στην εξουσία.

Αξιοποίηση του υλικού του Αντώνη Ρέλλα στα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα

Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα δίνουν την ευχέρεια στους εκπαιδευτικούς να αξιοποιήσουν υλικό που θεωρούν σημαντικό για την επίτευξη μαθησιακών στόχων. Το προφίλ του Αντώνη Ρέλλα, όπως αυτό κατασκευάζεται από τις απόψεις αλλά και το σκηνοθετικό του έργο, θα μπορούσε να αποτελέσει μέρος της προσπάθειας για αλλαγή των παραδοσιακών απόψεων για την αναπηρία μέσα από τα διάφορα μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμματος που απευθύνεται στα παιδιά του δημοτικού.

Γλωσσικό μάθημα

Στο γλωσσικό μάθημα κάποιοι από τους στόχους είναι οι μαθητές να κατακτούν ειδικό λεξιλόγιο σε σχέση με το θέμα του κειμένου και το κειμενικό είδος, να διακρίνουν κύριες πληροφορίες από δευτερεύουσες, να εντοπίζουν πληροφορίες που υπονοούνται και να τις σχολιάζουν, να διακρίνουν γεγονότα από αξιολογικά σχόλια και πληροφοριακό υλικό και να συζητούν τους λόγους για τους οποίους ο/η συγγραφέας αφήνει νοήματα/μηνύματα.

Για την επίτευξη των πιο πάνω στόχων θα μπορούσε να δοθεί στους μαθητές το άρθρο από την εφημερίδα Ελευθεροτυπία, «Τρίτη και δεκατρείς τον επροσβάλλαν

τρεις και ήταν και η ώρα τρεις το μεσημέρι» (Ρέλλας, 14 Απριλίου 2010) το οποίο αναφέρεται σε συμπεριφορές υποτιμητικές και ρατσιστικές απέναντι στα άτομα με αναπηρία. Ο Αντώνης Ρέλλας, διηγείται μια μέρα βαθιάς απογοήτευσης και οργής. Οι μαθητές θα μπορούσαν να διαβάσουν το άρθρο και να κληθούν να βρουν το ειδικό λεξιλόγιο σε σχέση με το θέμα του κειμένου. Ακολουθώντας, θα μπορούσαν να διακρίνουν κύριες πληροφορίες από δευτερεύουσες. Στη συνέχεια, θα μπορούσαν να εστιάσουν στα νοήματα που υπονοούνται και να βρουν ανάλογες περιπτώσεις στο κείμενο (π.χ. «όργανα της τάξης», «οδηγεί διασκευασμένο όχημα» κτλ.). Θα μπορούσε να γίνει συζήτηση για τον τρόπο με τον οποίο διηγείται ο Ρέλλας το περιστατικό και για τα μηνύματα που αφήνει. Το άρθρο αυτό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και για τη διδασκαλία της δήγησης.

Το κείμενο «Όταν οι ματαιώσεις γεννούν επαναστάτες» (άγνωστος συγγραφέας, 31 Ιανουαρίου 2010) προσφέρεται για να κατανοήσουν οι μαθητές τον τρόπο με τον οποίο τα κείμενα συνομιλούν με την κοινωνική πραγματικότητα, τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας, μέσω των γλωσσικών του επιλογών τοποθετείται σε κοινωνικά ζητήματα ή συμμετέχει στον κοινωνικό διάλογο, προβάλλοντας ή υποβαθμίζοντας τις θέσεις που διάφορες κοινωνικές ομάδες εκφράζουν. Στη συγκεκριμένη συνέντευξη ο Ρέλλας δηλώνει αντίθετος με τη «λογική του τηλεμαραθωνίου και της μίζεριας». Θα μπορούσε να ζητηθεί από τους μαθητές να σχολιάσουν την άποψή του με βάση όσα γνωρίζουν και να αναρωτηθούν αν και γιατί αυτή η λογική υποτιμά τα άτομα με αναπηρία. Στη συνέχεια θα μπορούσαν να επισκεφθούν την ιστοσελίδα του Ραδιομαραθωνίου, να εντοπίσουν σημεία όπου γίνεται έκκληση για οικονομική ενίσχυση για τα άτομα με αναπηρίες και τη ρητορική που χρησιμοποιείται για το σκοπό αυτό. Έχοντας αυτά τα στοιχεία, οι μαθητές θα μπορούσαν να αντιπαραθέσουν τις δύο τοποθετήσεις (Ρέλλα-Ραδιομαραθωνίου) και να προβληματιστούν σχετικά.

Ο επόμενος στόχος είναι οι μαθητές να διευρύνουν το λεξιλόγιό τους σε διάφορα θεματικά πεδία, να κατανοήσουν επίσης ότι οι σημασίες των λέξεων δεν είναι σταθερές αλλά προσδιορίζονται από το στενό και το ευρύτερο συμφραστικό πλαίσιο και να κατανοήσουν ότι τα κείμενα δεν είναι σύνολα προτάσεων χωρίς ιδεολογικό περιεχόμενο. Τα κείμενα κατασκευάζουν εκδοχές και θεωρήσεις του κόσμου που σχετίζονται με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και πολιτισμικές, κοινωνικές και πολιτικές θέσεις.

Θα μπορούσε να οργανωθεί η εργασία σε ομάδες, στις οποίες να δοθούν στα παιδιά αποσπάσματα από τη συνέντευξη του Αντώνη Ρέλλα «Η προοδευτική 'ματιά' του σκηνοθέτη Αντώνη Ρέλλα.» (απόψεις Αντώνη Ρέλλα, δημοσιεύθηκαν από άγνωστο συγγραφέα, 10 Ιουνίου 2010). Τα παιδιά θα μπορούσαν να σχολιάσουν την πολιτική του θέση για την αναπηρία και τη στάση της κοινωνίας απέναντι στα άτομα με αναπηρία όπως αυτή φαίνεται μέσα από το λόγο του. Έμφαση θα μπορούσε να δοθεί στην επιλογή των λέξεων, στη δύναμη των κειμένων, την ένταση που κυριαρχεί, στα συναισθήματα που πιθανόν να προκαλούν στους μαθητές τόσο φορτισμένα κείμενα.

Θρησκευτική Αγωγή

Η επόμενη σύνδεση του έργου του Ρέλλα είναι με το μάθημα Θρησκευτική Αγωγή και την ενότητα «Χαρά της ζωής». Για το στόχο αυτό θα μπορούσε να προβληθεί στην τάξη το trailer του Χοροθεάτρου Δαγίπολη, «Πεδίον Ολισθηρόν» (Ρέλλας, χ.χ.). Θα μπορούσε να ζητηθεί από τους μαθητές να μοιραστούν τις εντυπώσεις τους για

την παράσταση (π.χ. άτομα με και χωρίς αναπηρία χορεύουν μαζί). Θα μπορούσαν να συζητηθούν θέματα όπως:

- Είναι τελικά τα άτομα με αναπηρία δυστυχημένα ή μήπως τα άτομα χωρίς αναπηρία τα βλέπουν έτσι;
- Είναι η σωματική ατέλεια πραγματικά εμπόδιο στο να απολαύσουμε κάποιες στιγμές;
- Μήπως υπάρχουν παντού γύρω μας μικρές στιγμές ευτυχίας και πώς θα τις ανακαλύψουμε;

Για την ενότητα της Ε΄ Δημοτικού, «Ζωή κοντά στον Θεό και στους ανθρώπους» θα μπορούσαμε να προβάλλουμε στα παιδιά κομμάτι από το ντοκιμαντέρ «Αιγαίου Κύματα». Θα μπορούσε να γίνει συζήτηση για τις ιδιαίτερες δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι αθλητές που συμμετείχαν στο ντοκιμαντέρ στην προσπάθειά τους να διανύσουν μεγάλη απόσταση κολυμπώντας, οι περισσότεροι όντας με ένα χέρι. Προσπαθούμε λοιπόν μέσα από την ανταλλαγή απόψεων να καταλήξουμε σε μια στάση ζωής που θα είναι θετική και θα βοηθήσει τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι η ζωή είναι ένας αγώνας στον οποίο θα πρέπει να παλέψουμε και να βγούμε νικητές. Οι κολυμβητές το πίστεψαν, δεν πτοήθηκαν από τη δυσκολία του εγχειρήματος και παρά τις αντιξοότητες, η δύναμη της ψυχής τους ήταν τέτοια που υπερίσχυσε της σωματικής τους αναπηρίας και τα κατάφεραν.

Στην ενότητα της Στ΄ Δημοτικού «Τραύματα και θεραπεία» θα μπορούσαμε να εντάξουμε την περίπτωση του Αντώνη Ρέλλα ως παράδειγμα ατόμου με επίκτητη αναπηρία, να μιλήσουμε για σωματικά και ψυχικά τραύματα, να επιμεινουμε στη διάκριση των δύο, να δώσουν τα παιδιά παραδείγματα και να συζητήσουμε το πώς μπορούμε να τα ξεπεράσουμε. Εστιάζουμε στο ότι κάποια σωματικά τραύματα δεν θεραπεύονται αλλά μπορούμε να ζήσουμε με αξιοπρέπεια χωρίς να μας καταπιέζει το πρότυπο του αρτιμελούς ανθρώπου.

Στο θεματικό άξονα «Μια μεγάλη οικογένεια» όπου διαπραγματεύεται η διαφορετικότητα, θα μπορούσε να παρουσιαστεί στα παιδιά το trailer από το ντοκιμαντέρ «Ο Αμπελώνας της Μάρθας» (Ρέλλας, χ.χ.). Στη συνέχεια με τη βοήθεια της περίληψης του ντοκιμαντέρ, θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε στους μαθητές ότι στο νησί της Martha Vineyard οι κάτοικοι αντιμετώπιζαν χωρίς προκατάληψη τους κωφούς. Η μικρή κοινωνία δεν διαχώριζε τους πολίτες της σε ακούοντες και μη. Τα παιδιά στο σχολείο μάθαιναν την ομιλούσα γλώσσα αλλά και την νοηματική. Έτσι στην καθημερινότητα τους επικοινωνούσαν και στις δυο γλώσσες ανεξάρτητα αν στην παρέα υπήρχε κωφός ή όχι. Στο νησί αυτό η «ετερότητα» και η «διαφορετικότητα» ήταν κάτι που όριζαν οι ίδιοι οι κάτοικοι αφού, δεν υπήρχε «διαφορετικό» και «υποκειμενικό». Άρα με μια πρώτη σύνδεση με τον τίτλο της ενότητας «Όλοι και όλες διαφορετικοί και διαφορετικές...» καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το «διαφορετικό» εξαρτάται και δέχεται πολλές ερμηνείες, γιατί και εμείς αν μεταφερθούμε σε μια τάξη μιας άλλης χώρας, χωρίς να γνωρίζουμε τη γλώσσα τους για να συνεννοηθούμε θα είμαστε «διαφορετικοί». Η ανθρώπινη ποικιλομορφία είναι μέρος της ζωής μας και οφείλουμε να τη σεβόμαστε, γιατί όλοι μας μπορεί μια μέρα να αισθανθούμε αυτή τη διαφορετικότητα. Θα μπορούσαμε να ζητήσουμε από τους μαθητές να σκεφτούν τι θα μπορούσε να κάνει ο καθένας από εμάς, το σχολείο, η κοινωνία, έτσι ώστε τα άτομα με αναπηρία να μην αντιμετωπίζονται ως «διαφορετικά».

Φυσικές Επιστήμες

Στις Φυσικές Επιστήμες της Β' τάξης, οι μαθητές ασχολούνται με το ανθρώπινο σώμα. Στο τέλος της διδασκαλίας του ανθρώπινου σώματος, θα μπορούσαν να προβληθούν φωτογραφίες από την ταινία «Αιγαίου Κύματα» με αθλητές που έχουν χάσει το ένα χέρι ή πόδι για να γίνει συζήτηση με θέμα το ανθρώπινο σώμα ως μη αρτιμελές. Με αυτή την ευκαιρία, διευκρινίζεται στους μαθητές ότι υπάρχουν φορές που ένας άνθρωπος δεν έχει όλα τα μέλη του σώματος όπως φαίνονται στο σχολικό εγχειρίδιο. Δεν παύει όμως να είναι άνθρωπος σαν τους άλλους και να μπορεί συνήθως να κάνει ό,τι κάνουν όλοι με εναλλακτικούς τρόπους.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες στο τέλος της Στ' τάξης αναμένεται να είναι σε θέση να αξιολογούν ζητήματα της καθημερινής ζωής που σχετίζονται με τις Φυσικές Επιστήμες και αφορούν το περιβάλλον, την ανθρώπινη υγεία και την τοπική κοινωνία, να προτείνουν και να αναλαμβάνουν συγκεκριμένες δράσεις. Θα μπορούσε να δοθεί στους μαθητές κομμάτι από τη συνέντευξη «Η προοδευτική 'ματιά' του σκηνοθέτη Αντώνη Ρέλλα» (απόψεις Αντώνη Ρέλλα, δημοσιεύθηκε από άγνωστο συγγραφέα, 10 Ιουνίου 2010) και αφού αναλυθούν γλωσσικά οι λέξεις «ευπαθείς ομάδες», «διαποτισμένα» κτλ. να γίνει συζήτηση γύρω από το νόημα της συνέντευξης. Καταλήγουμε στο παράπονο του συνεντευξιαζόμενου ότι υπάρχουν στερεότυπα όσον αφορά τα ανάπηρα άτομα. Αναλαμβάνουμε σαν τάξη να ενημερωθούμε για το θέμα μέσα από διάφορα κείμενα και να κάνουμε ένα πρόγραμμα δράσης το οποίο θα ονομάζεται «Γνωρίζω, Σέβομαι, Πράττω». Μέσα από αυτό το πρόγραμμα δράσης, θα μπορούσαν να καταγραφούν διάφορες δραστηριότητες που θα γίνουν με τους συγκεκριμένους μαθητές, για έτσι ώστε να πετύχουμε το στόχο μας που είναι η κατάρριψη στερεοτύπων που αφορούν άτομα με αναπηρία μέσα από τη γνώση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την «κανονικότητα» του ανθρώπινου σώματος, τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Στην Στ' τάξη επίσης οι μαθητές/τριες μαθαίνουν να παρατηρούν το ανθρώπινο σώμα κατά τη διάρκεια μιας φυσικής ή αθλητικής δραστηριότητας, να συζητούν και να συνάγουν συμπεράσματα για τη λειτουργία της κίνησης. Στην ενότητα αυτή θα μπορούσαμε να δείξουμε στα παιδιά ένα κομμάτι από το ντοκιμαντέρ «Αιγαίου Κύματα» (Ρέλλας, 2005), όπου ο αθλητής βρίσκεται μέσα στο νερό και κολυμπά. Σχολιάζεται η κίνησή του, ο τρόπος που λυγίζει το σώμα του καθώς και η στάση του σώματός του. Σκοπός να διαπιστώσουν ότι το ανθρώπινο σώμα έχει την δυνατότητα να προσαρμόζεται και ακόμη και με ακρωτηριασμό κάποιου μέλους λειτουργεί και είναι ικανό.

Επίλογος

Το εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να εξυπηρετεί την αναπαραγωγή ή ανατροπή των κοινωνικών δομών και σχέσεων και επομένως, ο ρόλος του είναι πολύ σημαντικός για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία καθώς αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την καταπολέμηση των στερεοτύπων και του αποκλεισμού. Βέβαια το ζήτημα δεν είναι απλό και αυτό είναι φανερό μέσα από τις αντιπαραθέσεις γύρω από την ενσωμάτωση των μαθητών με αναπηρία, το νομοθετικό πλαίσιο και τους συνεχείς προβληματισμούς που τίθενται από αναπηρικές οργανώσεις, φορείς της εκάστοτε εξουσίας, εκπαιδευτικούς. Οι παραπάνω προτάσεις όμως θεωρούμε ότι αποτελούν ουσιαστικές προσεγγίσεις για την κατανόηση του φαινομένου της αναπηρίας από τους μαθητές και την ανάπτυξη αντιρατσιστικής συνείδησης εκ μέρους τους.

Αναφορές

Ελληνόφωνες

Άγνωστος συγγραφέας (10 Ιουνίου 2010). *Η προοδευτική 'ματιά' του σκηνοθέτη Αντώνη Ρέλλα*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: http://www.truerespect.com.cy/index.php?option=com_content&view=article&id=59:2010-06-10-14-36-04&catid=35:2010-06-07-19-50-04&Itemid=54

Άγνωστος συγγραφέας (24 Μαΐου 2006). *Προβολή του ντοκιμαντέρ του Αντώνη Ρέλλα «Αιγαίου κύματα»*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: <http://www.disabled.gr/lib/?p=8788>

Άγνωστος συγγραφέας (31 Ιανουαρίου 2010). *Όταν οι ματαιώσεις γεννούν επαναστάσεις (και επαναστάτες)*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=127217>

Άγνωστος συγγραφέας (6 Ιουνίου 2011). *Εννέα άνθρωποι με αναπηρία κατέλαβαν τα «κεντρικά» του ΙΚΑ*. Ανακτήθηκε στις 20 Απριλίου 2012 από: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=281869>

Άγνωστος συγγραφέας (9 Νοεμβρίου 2011). *Μια παράσταση με διάθεση εξερεύνησης των ορίων του ανθρώπινου σώματος*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: <http://news.disabled.gr/?p=42538>

Βοζίκη, Α. (2011). *Η κοινωνική κατασκευή της αναπηρίας*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: <http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1164>.

Ζαχαρή, Δ. (8 Ιουνίου, 2007). *Ο μύθος της αναπηρικής δυστυχίας καταρρίπτεται*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από <http://www.disabled.gr/lib/?p=12877>

Καραγιάννη, Π. και Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2006). «Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας. Θεωρία και ερευνητική πρακτική. Αντιφάσεις και ερωτήματα», *Μακεδόν*, τεύχος 15: 223-232.

Παυλάκη, Δ. (25 Ιουλίου, 2007). *Οι περιορισμοί βρίσκονται στο μυαλό*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: <http://news.disabled.gr/?p=13094>

Ρέλλας, Α. (2005). *Αιγαίου κύματα*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: <http://aegean-waves.com/>

Ρέλλας, Α. (14 Απριλίου 2010). *Τρίτη και δεκατρείς τον επρόσβαλαν τρεις*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=151364>

Ρέλλας, Α. (26 Νοεμβρίου 2010) *Τέχνη και Αναπηρία*. Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου από: <http://disabilitymyths.wordpress.com/tag/media/>

Ρέλλας, Α. (χ.χ.) *Ο Αμπελώνας της Μάρθας* (trailer). Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: http://www.youtube.com/watch?v=XjnA2f0_Ae8

Ρέλλας, Α. (χ.χ.) *Πεδίον Ολισθηρόν*. (trailer). Ανακτήθηκε στις 30 Απριλίου 2012 από: <http://www.youtube.com/watch?v=amS-S2V2uf8>

Αγγλόφωνες

Erevelles, N. (1996). Disability and the Dialectics of Difference. *Disability & Society*, 11(4): 519-537.

Finkelstein, V. (1980). *Attitudes and Disabled People: Issues for Discussion*. New York: World Rehabilitation Fund.

Hughes, B. and Paterson, K. (1997). *The social model of Disability and the Disappearing Body: towards sociology of impairment*. *Disability and Society*, 12(3): 325-340.

Morris, J. (1991) *Pride Against Prejudice*. London: the Women's Press.

Oliver, M. (1990). *The politics of disablement*. London: MacMillan.

Oliver, M. (1996). *Understanding disability-from theory to practice*. London: Macmillan Press.

Thomas, C. (1999) *Female Forms. Experiencing and Understanding Disability*. Buckingham: Open University Press.

Shakespeare, T. and Watson, N. (2001) The social model of disability: an outdated ideology?, in: S. Barnatt and B. Altman (Eds) *Exploring Theories and Expanding Methodologies*. Amsterdam: JAI.

Watson, N. (2004). *Implementing the Social Model of Disability: Theory and Research*. Leeds: The Disability Press